

Motion till riksdagen 2020/21:3980

av **Karin Enström m.fl. (M)**

med anledning av prop. 2020/21:143 Institutet för mänskliga rättigheter

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen avslår proposition 2020/21:143 Institutet för mänskliga rättigheter.

Motivering

Regeringen föreslår att en ny myndighet inrättas, Institutet för mänskliga rättigheter. I propositionen föreslås att det nya institutet ska följa, undersöka och rapportera om hur de mänskliga rättigheterna respekteras och förverkligas i Sverige. Institutet ska också lämna förslag till regeringen om vilka åtgärder som behövs för att säkerställa de mänskliga rättigheterna.

Syftet med institutet som regeringen föreslår är att främja säkerställandet av mänskliga rättigheter i Sverige, något Moderaterna fullt ut står bakom. För Moderaterna är ett starkt skydd för varje individs grundläggande fri- och rättigheter av största vikt. Det är mot den bakgrunden Moderaterna varit och är pådrivande för att skyddet för mänskliga fri- och rättigheter ska stärkas ytterligare. Men ett effektivt skydd för individens fri- och rättigheter kräver framför allt andra slags åtgärder än det förslag som regeringen nu lägger fram.

Moderaterna är övertygade om att det mest effektiva sättet att skydda individens fri- och rättigheter handlar om att stärka de enskilda rättigheterna i grundlagen, att förbättra möjligheterna till domstolsprövning bl.a. genom att införa en rätt till skadestånd när staten har överträtt en enskilds fri- och rättigheter och att kostnadsreglerna i rättegångsbalken ändras på så sätt att staten tar ett större ansvar för rättegångskostnader även om staten vinner mål mot enskilda.

I detta sammanhang kan nämnas att det, sedan förra sommaren, finns ett färdigutrett förslag om skadestånd på grund av överträdelser av regeringsformen i Regeringskansliet. Regeringen borde vara mer angelägen att lägga fram det förslaget om den på allvar vill stärka rättighetsskyddet i Sverige.

Vi har varit drivande i att det år 2018 infördes en bestämmelse om skadestånd vid överträdelse av den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen). Staten, en region eller en kommun ska enligt bestämmelsen ersätta skador som har uppkommit till följd av att någons rättigheter enligt Europakonventionen har överträtts av dessa organ. I samband med att direktiven till 2020 års grundlagskommitté togs fram lyfte Moderaterna vidare – direkt till regeringen – att kommittén borde få i uppdrag att lägga fram ett flertal förslag som skulle stärka skyddet för individens fri- och rättigheter. Det handlar bl.a. om att stärka ett antal av fri- och rättigheterna i regeringsformen, att införa ett uttryckligt skydd mot dubbel lagföring som motsvarar sjunde tilläggsprotokollet i Europakonventionen och EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna (rättighetsstadgan) och att införa en möjlighet att få sina rättegångskostnader ersatta även när man som enskild förlorar ett mål som rör grundlagsskyddade rättigheter. Regeringen valde dock att inte ge 2020 års grundlagskommitté något uppdrag att stärka skyddet för enskildas fri- och rättigheter.

Även om arbetet med att stärka de mänskliga rättigheterna i första hand bör ske genom de åtgärder som angetts ovan utesluter det inte andra initiativ som innebär att genomslaget för rättigheter stärks. Moderaterna delar regeringens inställning att Sverige bör uppfylla kraven i de s.k. Parisprinciperna. Men även med denna utgångspunkt finns det anledning att vara tveksam till den ordning som regeringen nu föreslår för att uppnå detta. Vår uppfattning är att ett nytt institut för mänskliga rättigheter måste vara ändamålsenligt, fylla sitt syfte och skapa ett klart mervärde. Den utformning som regeringen nu vill ge institutet övertygar dessvärre inte i dessa hänseenden.

Vi ser flera utmaningar och brister i regeringens förslag. Att inrätta en helt ny myndighet för säkerställandet av mänskliga rättigheter kan inte anses vara den mest effektiva lösningen för att hantera denna viktiga fråga, vilket vi påtalade redan i höstas i vår budgetmotion. I sammanhanget kan konstateras att Parisprinciperna inte heller kräver att en ny myndighet inrättas för att leva upp till aktuella principer.

Flera remissinstanser har dessutom påpekat att behovet av en ny myndighet inte motsvaras av kostnaderna för detta samt att samma resultat skulle kunna uppnås genom ett uppdrag till befintliga myndigheter. Remisskritiken handlar vidare om att det inte behövs ytterligare en myndighet som tolkar mänskliga rättigheter utan att medvetenheten och kunskapen redan är hög i Sverige, bl.a. genom ombudsmannasystemet och Diskrimineringsombudsmannen. I stället förordar Moderaterna, i likhet med flera remissinstanser, att institutionen inrättas inom en av de befintliga myndigheter som har uppgifter avseende fri- och rättigheter. Andra remissinstanser anser att inrättandet av en ny myndighet riskerar att utarma annan väl fungerande verksamhet. Vidare påpekas att alternativa lösningar inte är tillräckligt utredda samt att de nackdelar som finns med att inrätta institutionen i en befintlig myndighet inte vägs upp av de positiva effekterna såsom effektivt utnyttjande av resurser och synergivinster.

I likhet med flera remissinstanser ställer sig också Moderaterna tveksamma till delar av det uppdrag som institutet ska få enligt regeringens förslag. Vi menar att uppdraget bör avgränsas till att främja säkerställandet av de mänskliga rättigheterna i Sverige med utgångspunkt i de rättsligt bindande källor som räknas upp i förslaget: våra egna grundlagar, Europakonventionen och EU:s rättighetsstadga. Men regeringen vill även att institutet ska arbeta med utgångspunkt i andra för Sverige folkrättsligt bindande förpliktelser på de mänskliga rättigheternas område. Det handlar ofta om dokument som är mer politiska än rättsliga, och de stadganden som återfinns där hamnar inte sällan i konflikt med varandra eller med rättsligt bindande rättigheter. Detta riskerar att både

skapa intressekonflikter inom institutets verksamhet och ha en negativ inverkan på institutets legitimitet och trovärdighet. Ett flertal remissinstanser lyfter också frågor om de krav på oberoende som ställs i Parisprinciperna och institutionens oberoende i förhållande till regeringen, då det av Parisprinciperna framgår att en nationell institution för mänskliga rättigheter ska vara oberoende.

Sammantaget kan konstateras att det finns flera betydelsefulla invändningar mot regeringens förslag rörande bl.a. nödvändighet, effektivitet och verkkningsgrad. Det saknas därtill tillfredsställande motiveringar i flera viktiga avseenden. En ny myndighet innebär kostnader för staten. I budgetpropositionen för 2021 avsattes 125 miljoner kronor de kommande tre åren för inrättandet av institutet. Nackdelarna som finns med att inrätta verksamheten i en befintlig myndighet vägs inte tillräckligt mot fördelarna som en sådan lösning kan ha. Det är vidare oklart vad en ny myndighet skulle medföra för de myndigheter som redan arbetar med frågorna. Mot den bakgrunden anser Moderaterna att riksdagen bör avslå propositionen.

Regeringen bör i stället överväga ett mer genomarbetat förslag där en institution för mänskliga rättigheter som uppfyller intentionerna i Parisprinciperna i så fall inrättas inom befintlig myndighetsstruktur och återkomma med ett sådant förslag, där även de remissynpunkter som framförts omhändertas. I sammanhanget kan påpekas att Moderaterna efterfrågat en myndighetsöversyn av samtliga myndigheter i Sverige. Denna fråga kan med fördel övervägas inom ramen för denna myndighetsöversyn i syfte att undersöka vilken myndighet som i så fall är bäst lämpad att leda arbetet för att säkerställa att Sverige lever upp till Parisprinciperna.

Vår uppfattning är att om ett institut av detta slag ska inrättas måste det ges rätt förutsättningar att kunna bidra till förstärkningar i arbetet med att stärka skyddet för de grundläggande mänskliga fri- och rättigheterna. Regeringens förslag lämnar dessvärre inga garantier för detta.

Karin Enström (M)

Marta Obminska (M)

Erik Ottoson (M)

Ida Drougge (M)

Lars Jilmstad (M)